

attention is paid to particular strategies used by US First Ladies in their public speeches to influence the audience. The translations into Ukrainian are analysed.

Key words: *public speech, gender peculiarities, political discourse.*

УДК 811.112.2

Стасюк О.С., к.філол.н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ІНТЕРДИСКУРСИВНІСТЬ УРОЧИСТИХ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПРОМОВ ФРН

У статті виявлено особливості взаємодії різних типів дискурсу в урочистих парламентських промовах та основні тенденції розвитку цього типу тексту в парламентській комунікації ФРН.

Ключові слова: *дискурс, інтердискурсивність, парламентська комунікація, урочиста парламентська промова.*

У сучасній лінгвістиці значна увага приділяється вивченню типів дискурсу та з'ясуванню взаємозв'язків між ними. У цьому контексті активно досліджуються інтердискурсивність та інтертекстуальність [1; 3-8].

Політична комунікація в цілому й парламентська зокрема мають інтердискурсивний характер. Впливи інших дискурсів формують саму парламентську комунікацію. Дослідження інтердискурсивних зв'язків на різних етапах розвитку парламентської комунікації дає можливість відстежити процес еволюції цієї сфери спілкування. З цієї точки зору, цікавим типом тексту, що потребує вивчення, є урочиста парламентська промова. Одним із різновидів урочистих парламентських промов є виступи, якими розпочинається перше засідання парламенту нового скликання (нім. «konstituierende Sitzung»). Ці урочисті засідання відкриває найстарший депутат парламенту (нім. «Alterspräsident»), який виголошує урочисту промову й головує на засіданні до обрання спікера. З одного боку, такі промови мають ритуальний характер, а з іншого – в них підсумовується актуальне політичне, економічне, соціальне становище, в якому перебуває Німеччина. Однотипність комунікативної ситуації, в якій виголошуються такі урочисті промови, робить їх зручним матеріалом для досліджень в діахронії. З огляду на це, було проаналізовано 18 урочистих промов, що відкривають роботу німецького парламенту нового скликання й охоплюють проміжок часу з 1949 по 2013 рік.

Метою статті є виявлення особливостей взаємодії різних типів дискурсу в урочистих парламентських промовах ФРН та тенденцій розвитку цього типу тексту протягом другої половини ХХ та початку ХХІ століття.

Проведений аналіз дав змогу виявити такі тенденції.

1. Для промов повоєнного періоду (середина XX століття) характерним є меморіальний інтердискурс. Цей тип дискурсу останнім часом привертає все більшу увагу дослідників [2]. В урочистих парламентських промовах меморіальний інтердискурс реалізується зокрема за допомогою комунікативного акту «хвилина мовчання».

Alterspräsident Löbe: Nun, meine Damen und Herren, lassen Sie uns eine Minute stillen Gedenkens all den Toten weihen, die als Opfer des Krieges von allen Völkern gefordert wurden, (die Abgeordneten erheben sich von den Sitzen) all denen, die durch die Fortwirkung des Krieges ihr Leben verloren (Minute des Schweigens)

– *Sie haben das Andenken geehrt; ich danke Ihnen* [Plenarprotokoll 01/1, S. 1].

Депутати німецького парламенту встають зі своїх місць і хвилиною мовчання вшановують пам'ять загиблих під час війни. Поширення меморіального інтердискурсу в повоєнний період може бути пояснене впливом позамовних чинників на парламентську комунікацію, зокрема особливостями соціально-політичної ситуації в тогочасній Німеччині (подолання наслідків війни, поділ Німеччини).

Починаючи з 60-х років, елементи меморіального інтердискурсу практично відсутні в урочистих парламентських промовах, якими відкривається робота бундестагу нового скликання.

2. Урочисті промови, які відкривають роботу парламенту нового скликання середини XX століття, характеризуються домінуванням воєнного інтердискурсу:

Alterspräsident Löbe: Es stehen vor unserer Tür die Millionen der Heimatvertriebenen von jenseits der Oder-Neiße-Grenze, die Verstümmelten und Verwaisten des Krieges, die ja auch ein Opfer des Nazismus sind, jene, die in den Bombenangriffen Hab und Gut verloren, die anderen Opfer des Naziregimes und der mehrfachen Währungsmaßnahmen [Plenarprotokoll 01/1, S. 1].

У цьому прикладі спостерігається використання низки лексичних одиниць, власних воєнному дискурсу: *Krieg, Bombenangriffe, Opfer*.

З одного боку, такі лексичні маркери інтердискурсивності вживаються у зв'язку з відповідною тематикою промови. З іншого боку, спостерігається перенесення значення лексичних одиниць, що належать до воєнного дискурсу, на інші денотати, які безпосередньо не пов'язані з війною:

Alterspräsident Dr. Dr. h. c. Lüders: Schwere und mühselige, ja vor allem liebevolle Arbeit, meine Damen und Herren, liegt noch immer vor uns in dem Bemühen, die wirtschaftlichen und menschlichen Trümmer aus dem Zusammenbruch der Lebensgrundlage von Millionen fortzuräumen [Plenarprotokoll 02/1, S. 2].

Під час розвитку парламентської комунікації протягом другої половини XX століття елементи воєнного інтердискурсу в урочистих парламентських промовах починають вживатися значно рідше. Цю тенденцію можна пояснити поступовим подоланням наслідків Другої світової війни та переключенням уваги на економічну, соціальну, екологічну тематику.

3. Для промов кінця XX – початку XXI століття характерними є ознаки гумористичного дискурсу. На цьому етапі розвитку парламентської комунікації депутати охоче

вдаються до різноманітних жартів, а атмосфера на першому засіданні бундестагу нового скликання є невимушеною. Як наслідок, деякі комунікативні дії, що передбачені регламентом роботи парламенту, зазнають модифікацій.

Порівняймо реалізацію мовленнєвого акту «запитання про вік депутатів парламенту», яке ставить найстарший депутат своїм колегам:

Alterspräsident Löbe: Meine Damen und Herren! Abgeordnete des Deutschen Bundestags! Nach einem alten Brauch wird die erste Sitzung eines neuen Parlaments durch das an Jahren älteste Mitglied des Hauses eröffnet. Ich bin geboren am 14. Dezember 1875. Ich frage, ob sich ein Mitglied im Hause befindet, das zu einem früheren Termin geboren ist. – Offenbar ist das nicht der Fall [Plenarprotokoll 01/1, S. 1].

У цьому прикладі, що датується 1949 роком, спостерігаємо запитання, яке оформлене стандартним чином, передбаченим регламентом. Використовується інваріант мовленнєвого акту «запитання про вік депутата парламенту».

Натомість, в урочистих промовах 90-х років XX століття та початку XXI століття це запитання супроводжується елементами гумористичного дискурсу:

Alterspräsident Dr. Heinz Riesenhuber: Parlamentarischer Brauch ist es – das entspricht unserer Geschäftsordnung; ich kann die Paragraphen zitieren –, dass der Älteste die erste Sitzung des Bundestags eröffnet. Ich bin am Sonntag, dem 1. Dezember 1935, geboren. Wenn jemand von den Kollegen im Saal älter ist als ich, dann spreche er jetzt oder er schweige für immer:

(Heiterkeit und Beifall) [Plenarprotokoll 17/1, S. 1]

Як бачимо, запитання про вік депутатів бундестагу перетворюється у жартівливий заклик.

Окрім використання модифікованої форми запитання про вік депутатів парламенту спостерігається виникнення жартівливого діалогу, у якому беруть участь і депутати, що знаходяться в залі:

Alterspräsident Dr. Heinz Riesenhuber: Parlamentarischer Brauch ist es, dass der Älteste, die Älteste die Versammlung eröffnet und die Leitung übernimmt, bis der Bundestag seinen neuen Präsidenten gewählt hat. § 1 Abs. 2 der Geschäftsordnung des Deutschen Bundestages sieht dies vor. Ich bin geboren am 1. Dezember 1935, dem ersten Adventssonntag. So darf ich Sie fragen: Ist jemand früher geboren als ich?

(Heiterkeit – Volker Kauder [CDU/CSU]: Hier im Haus!)

– Hier im Haus. Vielen Dank! Ein wichtiger Hinweis. Ich hatte schon zahlreiche Vorfahren.

(Heiterkeit)

Ist hier im Haus jemand früher geboren? – Wenn dies nicht der Fall ist, kommen wir zu Punkt 1 der Tagesordnung. [Plenarprotokoll 18/1, S. 1].

У цьому прикладі один із депутатів за допомогою репліки з місця вступає в жартливий дискусію з промовцем, який охоче підтримує цей жарт.

4. Для урочистих промов найстаршого за віком депутата німецького парламенту кінця XX – початку XXI століття характерним є мовленнєвий акт «привітання присутніх гостей». Таке привітання супроводжується оплесками всього залу:

Alterspräsident Dr. Heinz Riesenhuber: Ich begrüße den Herrn Bundespräsidenten. Herr Bundespräsident, wir freuen uns, dass Sie bei uns sind. (Beifall)

Des Weiteren begrüße ich den Herrn Präsidenten des Bundesverfassungsgerichts. (Beifall)

Ich begrüße den Altbundespräsidenten, Herrn Dr. Horst Köhler. (Beifall)

Ich begrüße herzlich die ehemalige Präsidentin unseres Deutschen Bundestages, Frau Dr. Rita Süßmuth. (Beifall)

Es ist mir eine ganz besondere Freude, den ehemaligen Präsidenten des Deutschen Bundestages, Herrn Dr. Wolfgang Thierse, zu begrüßen, der heute mit uns seinen 70. Geburtstag feiert. (Beifall)

Lieber Herr Thierse, wir haben diesen Termin nicht gewählt, weil Sie Geburtstag haben. Aber es ist wahrscheinlich die schönste und angemessenste Form für einen ehemaligen Präsidenten, seinen Geburtstag mit der Gesamtheit des Parlaments zu feiern, das ihm applaudiert.

Meine sehr verehrten Damen und Herren, ich begrüße herzlich die zahlreichen Gäste auf der Tribüne [Plenarprotokoll 18/1, S. 1].

Мовленнєвий акт «привітання» вперше з'являється у промові Віллі Брандта, яка датується 1983 роком, і після цього починає займати все більше місця в урочистих промовах, якими відкривається перша сесія бундестагу нового скликання. Як бачимо, у повоєнний час на початку роботи парламенту вшановували пам'ять померлих, натомість сьогодні вітають присутніх у залі гостей.

5. Значне місце в урочистих промовах найстаршого за віком депутата бундестагу належить економічному інтердискурсу. Його елементи зустрічаються вже в промовах середини XX століття і в подальшому їхнє значення лише зростає. Промови початку XXI століття містять значну кількість економічних термінів та економічних метафор.

Alterspräsident Dr. Heinz Riesenhuber: Jetzt werden wir hier neue Rahmenbedingungen setzen müssen, Rahmenbedingungen, die dazu beitragen, dass uns eine solche Krise nicht mehr passiert. Wir müssen sie setzen, bevor die Bereitschaft und die Entschlossenheit dazu allzu sehr abschaffen. Da gibt es Maßnahmen, die vorgeschlagen und diskutiert worden sind. Dabei geht es um die Aufsicht der Banken, die Eigenkapitalunterlegung bei deren Geschäften, die Mittelfristigkeit und die Langfristigkeit der Managergehälter; die Frage einer europäischen Ratingagentur. Zu diesen und vielen anderen Fragen hat die Bundesregierung gesprochen, dazu haben die G 20 diskutiert. Sie haben erste Entscheidungen getroffen. Dies ist der Beginn einer Diskussion, die über die einzelnen Punkte hinausreicht; denn wir müssen uns weltweit einigen. Die Märkte wirken weltweit, und deshalb muss auch der Rahmen für die Märkte weltweit sein [Plenarprotokoll 17/1, S. 2].

Особливо зростає роль економічного інтердискурсу в періоди економічних криз (економічний інтердискурс домінує у промовах 1976 та 2009 років).

6. В урочистих промовах кінця XX – початку XXI століття спостерігається екологічний інтердискурс, який актуалізується за допомогою лексичних маркерів інтердискурсивності:

Alterspräsident Dr. Heinz Riesenhuber: Wir dürfen unsere Verantwortung für die Schönheit und den Reichtum der Natur nicht vergessen. In diesem Bereich haben wir trotz schwieriger Bedingungen Erfolge gehabt; das macht Mut. Wer redet heute noch vom Waldsterben [Plenarprotokoll 17/1, 3]?

7. Промови, що відкривають сесії парламенту нового скликання, містять елементи поетичного інтердискурсу. Депутати, що виголошують урочисті промови, вдаються до цитування літературних творів:

Alterspräsident Dr. Heinz Riesenhuber: Die Kulturen bei uns funktionieren in sich ziemlich gut. Die Übergänge sind eher mäßig, sie sind zu gering. Das scheint übrigens ein altes deutsches Problem zu sein. Goethe, ein berühmter Dichter aus meiner Heimat, hat in den Xenien geschrieben:

Deutschland? aber wo liegt es? Ich weiß dieses Land nicht zu finden. Wo das gelehrte beginnt, hört das politische auf [Plenarprotokoll 17/1, S. 4].

Отже, урочисті промови, якими відкривається перша сесія парламенту ФРН нового скликання, зазнають впливів цілої низки дискурсів. При цьому, промови, що даються серединою ХХ століття, характеризуються домінуванням воєнного та меморіального інтердискурсу. Натомість у промовах кінця ХХ – початку ХХІ століття все більшого значення набуває гумористичний, екологічний, економічний інтердискурс. Маркерами інтердискурсивності в урочистих парламентських промовах є мовленнєві та комунікативні акти, що властиві відповідному дискурсу, модифікації усталених мовленнєвих актів, лексика, що властива тому чи іншому типу дискурсу, а також інтертекстуальні включення.

Проведене дослідження свідчить про те, що аналіз інтердискурсивності може бути використано для розуміння тенденцій розвитку парламентської комунікації. З огляду на це, важливим напрямом подальших досліджень є діахронний аналіз інтердискурсивності в інших типах парламентських текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Макаров М.Л. Основы теории дискурса / М.Л. Макаров. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
2. Пилипенко Р.С. Ключові концепти меморіального дискурсу ФРН / Р.С. Пилипенко // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – К., 2009. – Вип. 23. – С. 244-250.
3. Чернявская В.Е. Интертекстуальность и интердискурсивность / В.Е. Чернявская // Текст – Дискурс – Стиль. – СПб : Изд-во СПбГУЭФ, 2003. – С. 23-42.
4. Чернявская В.Е. Открытый текст и открытый дискурс: Интертекстуальность – дискурсивность – интердискурсивность / В.Е. Чернявская // Лингвистика текста и дискурсивный анализ: традиции и перспективы : сб. научн. статей / Отв. ред. В.Е. Чернявская. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2007. – С. 7-26.
5. Шевченко І.С. Інтердискурсивність політичного дискурсу / І.С. Шевченко // Вісник ХНУ. – Х., 2009. – № 848. – С. 53-57.
6. Шевченко І.С. Когнітивно-прагматичні дослідження дискурсу / І.С. Шевченко // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. –Харків : Константа, 2005. – С. 105-117.
7. Hermann K. Intertextualität: Perspektiven auf ein interdisziplinäres Arbeitsfeld / Karin Hermann, Sandra Hübenal (Hg.). – Aachen : Shaker, 2007. – 228 S.
8. Klein J. Linguistische und literaturwissenschaftliche Beiträge zur Intertextualität / Josef Klein, Ulla Fix (Hg.). – Tübingen : Stauffenburg-Verl., 1997. – 402 S.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2014 р.

Стасюк О.С., к.філол.н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, г. Київ

ИНТЕРДИСКУРСИВНОСТЬ ПРАЗДНИЧНЫХ ПАРЛАМЕНТСКИХ ВЫСТУПЛЕНИЙ ФРГ

В статье определены особенности взаимодействия различных типов дискурса в праздничных парламентских выступлениях и основные тенденции развития этого типа текста в парламентской коммуникации ФРГ.

Ключевые слова: дискурс, интердискурсивность, парламентская коммуникация, праздничное парламентское выступление.

Stasiuk O.S., Cand.Phil.Sci., Associate Professor,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Interdiscursivity of the Ceremonial Parliamentary Speeches in Germany

The article deals with the interrelations between different types of discourse in the ceremonial parliamentary speeches of Germany, the main tendencies of their evolution in the parliamentary communication are revealed.

Key words: discourse, interdiscursivity, parliamentary communication, ceremonial parliamentary speech.

УДК 801.631.5 : 81'367.622 Мовчан

Строкаль О.М., к.філол. н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ИНДИВИДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ СУБСТАНТИВИ У ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ ПАВЛА МОВЧАНА

У статті досліджено питання індивідуально-авторського словотворення іменникових лексем у мові поезій Павла Мовчана. Вивчено механізми деривації субстантивних похідних та проаналізовано їх функції в поетичному ідіолекті митця.

Ключові слова: ідіостиль, субстантив, okazіональне слово, твірна база, слово-твірний формант.

Проблему словотвору, а власне аналіз деривативних особливостей неолексем представлено доволі широко в українському мовознавстві (відомі у цій царині дослідження В. Русанівського, К. Городенської, Н. Клименко, Є. Карпіловської тощо).